

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.65-2.15>

О. О. Матвєєва

доктор педагогічних наук,
професор кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

Г. В. Зуб

викладач кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК КЕРІВНИКІВ АМАТОРСЬКИХ ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ КОЛЕКТИВІВ

Статтю присвячено результатам експериментальної роботи з формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів. Відзначено, що проблема формування фахової компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва є предметом вивчення у багатьох педагогічних розвідках, однак формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів лишилося поза увагою науковців. Визначено структуру фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів, що містить такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, функціональний, комунікативний, рефлексивний; критерії, показники та методики оцінки рівня сформованості зазначених компонентів фахової компетентності. Для формування фахової компетентності було розроблено технологію, запровадження якої мало такі етапи: організаційний, основний, підсумково-аналітичний, контрольню-узагальнюючий. На підготовчому етапі експерименту було: відібрано методики, спрямовані на формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів; визначено вибірку генеральної сукупності магістрантів експериментальної та контрольної груп; зроблено порівняльний аналіз показників рівня сформованості фахової компетентності у контрольній та експериментальній групах на початку експерименту. У процесі основного етапу експерименту, було здійснено впровадження технології формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів. На підсумково-аналітичному етапі було: проведено аналіз рівня сформованості фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва експериментальної та контрольної груп; здійснено порівняльний аналіз показників рівня сформованості фахової компетентності експериментальної та контрольної груп.

Аналіз результатів дослідження засвідчив, що в експериментальній групі майбутні вчителі музичного мистецтва виявили вищий порівняно з контрольною групою рівень сформованості фахової компетентності. Таких результатів вдалося досягти завдяки впровадженню розробленої технології.

Ключові слова: фахова компетентність, компоненти, майбутні вчителі музичного мистецтва, керівники аматорських інструментальних колективів.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються у сучасному суспільстві України, свідчать про суттєве прагнення підростаючого покоління до слухання та виконання музичних творів різних стилів і жанрів, від фольклору і класики – до джазу й авангарду. Таку можливість до власної реалізації їм надають численні аматорські колективи – хоріві, театральні, вокальні, вокально-інструментальні, інструментальні, народні, естрадні. У зв'язку з цим актуальною стає професійна підготовка керівників аматорських колективів, в т. ч. й інструментальних, формування їхньої фахової компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва досліджено у працях Є. Валіт [2], О. Матвєєвої [4], І. Полубояриної [7], Є. Проворової [8], Л. Пушкар [9] та ін. Дослідженню фахової компетентності вчителя музичного мистецтва присвячено багато наукових розвідок (В. Андрющенко [1], М. Михаськова [5] та ін.). Специфіка підготовки студентів до керівництва естрадними, аматорськими, народними колективами порушувалася у працях Н. Дермельової [3], Л. Паньків [6], М. Пшенічних [3], М. Филипчук [10] та ін., однак поза увагою нау-

ковців залишилися проблеми формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів.

Мета статті – визначення результатів формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів.

Виклад основного матеріалу. У процесі нашого дослідження було обґрунтовано структуру фахової компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва як керівника аматорського інструментального колективу, що містить такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, функціональний, комунікативний, рефлексивний. Мотиваційний компонент характеризує мотивацію до професійної діяльності в межах аматорського інструментального колективу, допомогу у підвищенні індивідуального загальнокультурного рівня кожного учасника колективу, спрямованість на просвітницьку діяльність, що передбачає використання індивідуального й аксіологічного підходів відповідно до професійних цінностей. Когнітивний компонент відображає оволодіння знаннями у галузі музичної теорії, аранжування, методики ансамблевої й оркестрової репетиційної роботи, єдність методологічних і теоретичних знань, що є необхідним для якісної професійної діяльності, розвитку власних професійних якостей, умінь і навичок, самостійного здобування нових знань. Функціональний компонент передбачає володіння студентами уміннями та навичками у галузі музичного виконавства, міжособистісної комунікації, керівництва репетиційним процесом, готовність до просвітницької діяльності, постійного підвищення виконавського рівня учасників колективу й потребує актуалізації й реалізації особистісного потенціалу студента, його готовності до саморозвитку та самовдосконалення. Комунікативний компонент фахової компетентності відображає комунікативні уміння і навички керівника аматорського інструментального колективу, володіння фасилітативними техніками, здатність до запобігання конфліктам. Рефлексивний компонент відображає комплекс вмінь аналізувати, оцінювати, контролювати власну професійну діяльність щодо керівництва аматорським інструментальним колективом та поєднує знання, уміння, ставлення і цінності, спрямовані на удосконалення власного виконавського та диригентського рівнів і виконавського рівня учасників колективів.

У дослідженні визначено критерії сформованості фахової компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва як керівників аматорського інструментального колективу (мотиваційний, когнітивний, функціональний, комунікативний, рефлексивний), розкрито їхню структуру, зміст і методики вимірювання.

У процесі дослідження обґрунтовано технологію розвитку фахової компетентності у процесі професійної підготовки в умовах університету. Запровадження технології формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів мало такі етапи: організаційний, основний, підсумково-аналітичний, контрольний-узагальнюючий.

Мета експерименту полягала у перевірці ефективності розробленої та обґрунтованої технології формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів. У процесі експерименту було створено контрольну й експериментальну групи.

На підготовчому етапі експерименту було здійснено таку роботу:

- відібрано методики, спрямовані на формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів;

- відібрано вибірку генеральної сукупності магістрантів експериментальної та контрольної груп;

- зроблено порівняльний аналіз показників рівня сформованості фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів контрольної та експериментальної групи на початок експерименту.

У процесі основного етапу експерименту було впроваджено технології формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів.

На підсумково-аналітичному етапі експерименту було:

- проведено аналіз рівня сформованості фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів експериментальної та контрольної груп;

- здійснено порівняльний аналіз показників рівня сформованості фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів експериментальної та контрольної груп.

З метою визначення рівня сформованості фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів нами було здійснено: визначення критеріїв, показників і методик оцінки рівня сформованості зазначених компонентів фахової компетентності.

У ході дослідження було визначено такі критерії: мотиваційний критерій (мотиви формування фахової компетентності, потребу у формуванні

фахової компетентності, ціннісні орієнтації на досягнення високих результатів формування фахової компетентності); когнітивний критерій (професійні, психолого-педагогічні та методологічні знання, знання методів міжособистісної комунікації); функціональний критерій (педагогічну та виконавську майстерність, уміння міжособистісної комунікації, спрямованість до просвітництва, колективної творчості, здатність до саморозвитку і самовдосконалення); комунікативний критерій (комунікативні, організаторські уміння й навички, фасилітативні уміння, здатність запобігати конфліктам); рефлексивний критерій (уміння оцінювати, аналізувати, контролювати власну професійну діяльність щодо керівництва аматорським інструментальним колективом).

На контрольно-узагальнювальному етапі експерименту було здійснено кількісний і якісний аналіз результатів; узагальнено результати експерименту, перевірено вірогідність отриманих результатів із використанням методів математичної статистики; сформульовано основні положення та висновки за результатами дослідження; розроблено рекомендації щодо формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів.

Сформованість фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів і її компонентів оцінювалася виходячи з таких рівнів: високого, середнього, низького.

На підготовчому етапі експерименту було проведено початковий діагностичний зріз із метою вивчення вихідного рівня сформованості фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів контрольної та експериментальної груп за визначеними компонентами.

За результатами обробки даних експерименту проаналізовано рівень сформованості фахової компетентності та її компонентів у майбутніх учителів музичного мистецтва. Визначення сформованості кожного компонента дозволило схарактеризувати всі складники, які відображають рівень значущості та їх взаємозв'язок з фаховою компетентністю майбутніх учителів музичного мистецтва (табл. 1).

Аналіз отриманих результатів дав змогу стверджувати, що в експериментальній групі порівняно з контрольною показники сформованості компонентів фахової компетентності на приблизно однаковому рівні.

У подальшій роботі ми дослідили результати експерименту за кожним критерієм. Результатом стало з'ясування динаміки рівнів сформованості фахової компетентності та її компонентів (мотиваційного, когнітивного, функціонального, комунікативного, рефлексивного). З цією метою ми порівняли результати до початку та після завершення експерименту за кожним компонентом (табл. 2).

Аналіз результатів експериментальної роботи показав, що рівень сформованості фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструменталь-

Таблиця 1

Рівень сформованості фахової компетентності та її компонентів майбутніх учителів музичного мистецтва на початку експерименту

№	Показники	КГ, %	ЕГ, %	Достовірність відмінностей
1	Мотиваційний компонент	51,6	50,3	p>0,05
2	Когнітивний компонент	53,8	54,4	p>0,05
3	Функціональний компонент	48,6	49,3	p>0,05
4	Комунікативний компонент	45,2	44,3	p>0,01
5	Рефлексивний компонент	52,1	51,4	p>0,05
Фахова компетентність		50,3	49,9	p>0,05

Таблиця 2

Динаміка сформованості фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів за компонентами на початок і кінець експерименту

№	Компоненти	КГ, %			ЕГ, %		
		до	після	показник змін	до	після	показник змін
1	Мотиваційний компонент	51,6	59,8	8,2	50,3	76,7	26,4
2	Когнітивний компонент	53,8	62,5	8,7	54,4	75,2	20,8
3	Функціональний компонент	48,6	60,9	12,3	49,3	67,6	18,3
4	Комунікативний компонент	45,2	54,7	9,5	44,3	71,9	27,6
5	Рефлексивний компонент	52,1	64,6	12,5	51,4	70,7	19,3
Фахова компетентність		50,3	60,5	10,2	49,9	72,4	22,5

них колективів в експериментальній групі зріс на 22,5% (на початок – 49,9,3%, на кінець – 72,4%). У магістрантів контрольної групи рівень сформованості фахової компетентності зріс на 10,2% (на початок – 50,3%, на кінець – 60,5%).

У магістрантів експериментальної групи на кінець педагогічного експерименту рівень сформованості мотиваційного компонента зріс на 26,4% (на початок – 50,3%, на кінець – 76,7%); когнітивного – на 20,8% (на початок – 54,4%, на кінець – 75,2%); функціонального – на 18,3% (на початок – 49,3%, на кінець – 67,6%); комунікативного – на 27,6% (на початок – 44,3%, на кінець – 71,9%); рефлексивного – на 19,3% (на початок – 51,4%, на кінець – 70,7%). У магістрантів контрольної групи також спостерігалася тенденція до збільшення компонентів фахової компетентності на кінець експерименту: рівень сформованості мотиваційного компонента зріс на 8,2% (на початок – 51,6%, на кінець – 59,8%); когнітивного – на 8,7% (на початок – 53,8%, на кінець – 62,5%); функціонального – на 12,3% (на початок – 48,6%, на кінець – 60,9%); комунікативного – на 9,5% (на початок – 45,2%, на кінець – 54,7%); рефлексивного – на 12,5% (на початок – 52,1%, на кінець – 64,6%).

Отже, можна стверджувати, що позитивна динаміка показників мотиваційного, когнітивного, функціонального, комунікативного, рефлексивного критеріїв сформованості фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва є результатом поетапного впровадження технології на відповідних курсах, лекційних і практичних заняттях, консультаціях, тренінгах, круглих столах. Прояв майбутніми вчителями музичного мистецтва експериментальної групи, які мають керувати аматорськими інструментальними колективами, вищого рівня сформованості компонентів фахової компетентності порівняно з контрольною групою зумовлений оволодінням системою теоретичних і методичних професійно важливих знань та умінь із питань естрадного виконавства, аранжування, спілкування; обізнаністю із формами, методами та засобами репетиційної та індивідуальної роботи; специфікою репертуару та прийомів гри тощо. Актив незалучення майбутніх учителів музичного мистецтва до застосування отриманих знань з естрадного виконавства, аранжування, прийомів і методів фасилітації на практиці забезпечувалося раціональною побудовою процесу навчання, впровадження технології формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Тематика і послідовність проведення лекційних і практичних занять, основними завданнями яких було: презентація шляхів підвищення теоретичного, професійного та методичного рівня проведення репетицій та індивідуальних занять; добір і застосування у репетиційній та індивідуальній роботі нових

форм, ефективних методів, раціональних прийомів і засобів навчання; інтенсифікація репетиційного процесу за рахунок використання фасилітативних методик; розробка навчально-методичних матеріалів; вдосконалення системи контролю за діяльністю учасників колективів, дало змогу сформувати фахову компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва. Позитивні зрушення у формуванні компонентів фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва контрольної групи зумовлені, на нашу думку, правильною організацією освітнього процесу факультету мистецтв університету і якістю викладання дисципліни «Оркестровий клас».

Таким чином, компоненти фахової компетентності (мотиваційний, когнітивний, функціональний, комунікативний, рефлексивний) формуються, розвиваються, вдосконалюються, перебуваючи у взаємному зв'язку, та впливають один на одного. Результати проведеного порівняльного аналізу свідчать про те, що розроблена та впроваджена технологія формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів досягла своєї мети. Можемо зробити висновок, що формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів є мало-ефективним лише за умови традиційної професійної підготовки.

Проведений аналіз результатів дослідження засвідчив, що в експериментальній групі майбутні вчителі музичного мистецтва виявили вищий порівняно з контрольною групою рівень сформованості фахової компетентності. Таких результатів вдалося досягти завдяки впровадженню розробленої технології.

Можна стверджувати, що запропонована технологія розвитку фахової компетентності, сучасні форми, методи й засоби навчання є ефективними та такими, що мають бути рекомендованими для практичного застосування у закладах вищої освіти, а також у процесі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Висновки і пропозиції. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників аматорських інструментальних колективів. Сучасність диктує нові підходи в освіті, сконцентровані на впровадженні нових освітніх технологій за допомогою «відкритого цифрового контенту» [11]. Отже, формування компетентностей випускника мистецького профілю має переходити до впровадження сучасних інформаційних технологій, запровадження дистанційного навчання у процес професійної підготовки сучасного конкурентоспроможного фахівця.

Список використаної літератури:

1. Андрущенко В.П. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до музично-естетичної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2000. 20 с.
2. Валіт Е.А. Музична компетентність учителя музики як основа його педагогічної діяльності. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія*. Ялта : РВВ КГУ, 2009. Вип. 18. Ч. 2. С. 165–171.
3. ДERMельова Н., Пшеничних М. Досвід організації колективного народно-інструментального виконавства в підготовці майбутніх учителів музики. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Слов'янськ : ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2018. Вип. 8. С. 111–117.
4. Матвєєва О.О. До проблеми діагностики соціально–професійної компетентності майбутніх учителів музики. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 3. С. 182–190.
5. Михаськова М.А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2007. 235 с.
6. Паньків Л.І. Теорія та методика підготовки майбутнього вчителя до керівництва учнівськими музичними колективами : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Київ, 2005. 18 с.
7. Полубоярина І.І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2008. 210 с.
8. Проворова Є.М. Методичні засади формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2008. 248 с.
9. Пушкар Л.В. Методичні засади формування музичних компетенцій студентів педагогічних університетів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2009. 20 с.
10. Филипчук М. Керівництво естрадним колективом в системі музично-творчої діяльності. *Вісник ХДАДМ. Дизайн-освіта в Україні: сучасний стан, перспективи розвитку та євроінтеграція*. 2011. № 4. С. 216–218.
11. European Commission: Report to the European Commission on New modes of learning and teaching in higher education. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2014. 68 p.

Matvieieva O., Zub G. Ways of formation of professional competence of future music art teachers as leaders of amateur instrumental collectives

The article is devoted to the results of the experimental work on the formation of professional competence of future music teachers as leaders of amateur instrumental collectives. It has been noted that the problem of forming the professional competence of a future music teacher is a subject of study in many pedagogical developments, but the formation of professional competence of future music teachers as leaders of amateur instrumental collectives has remained out of the scientists' attention. The structure of professional competence of future music teachers as heads of amateur instrumental collectives has been determined, which contains the following components: motivational, cognitive, functional, communicative, reflexive; criteria, indicators and methods of assessing the level of formation of these components of professional competence. For the formation of professional competence technology was developed, the introduction of which had the following stages: organizational, basic, final-analytical, control-generalizing. During the preparatory phase of the experiment, the following methods were selected: aimed at forming the professional competence of future music teachers as leaders of amateur instrumental collectives; the sample of the general population of undergraduate students of the experimental and control groups was determined; a comparative analysis of indicators of the level of professional competence formation in the control and experimental groups at the beginning of the experiment. During the main stage of the experiment, the technology of forming the professional competence of future music teachers as leaders of amateur instrumental groups was implemented. At the final analytical stage, the following was carried out: the analysis of the level of professional competence formation of future music teachers of experimental and control groups; the comparative analysis of indicators of the level of professional competence of the experimental and control groups was carried out.

The analysis of the results of the study showed that in the experimental group future teachers of music art showed higher level of professional competence formation than in the control group. Such results were achieved through the implementation of the developed technology.

Key words: professional competence, components, future music teachers, heads of amateur instrumental collectives.